

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

Raemond, Florimond de

Coloniae Agrippinae, 1655

caput decimum. Lutheri & Calvini comparatio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

quos cum eis habebat, religionis iniiciebat mentionem, & quasi aliud agens, mordacibus verbis auctoritatem ac traditiones Ecclesie vellicabat. His ille artibus non difficillime complures magnæ auctoritatis viros in suam sententiam pertraxit: inter quos præcipue fuerunt Antonius de Chailou, Conventus Butevillani Prior, Lutheranorum Papa, postea cognominatus; nec non Abbas Bassacensis, uterque literatus, & in bonis conquirendis libris perquam studiosus; ut & Torfacus, Præfideis dela Place frater, Historici postea munere apud Calvinistas functus. Ad hos Calvinus frequenter ventitabat, interveniente etiam non raro ipso Tilio, in arce quadam non procul ab oppido Engolismensi sita, & Girac appellata, in qua Prior ille Butevillanus ordinarium domicilium habebat. Ibi Institutiones suas Calvinus depromebat, & Theologiæ suæ mysteria revelabat atque explicabat, quantum quoque die scripsisset, ipsis recitans. Quo in labore tam erat assiduus, ut noctes sæpe diebus continuaret, tam somni quam cibi ac potus interim omnino oblitus. Verum enim vero eo quocæpi pede tramitem hunc decurrere, atque integram hominis huius, in malum Gallie nostræ nati historiam pertexere, ac minima etiam persequi libet. Equidem ut in conquirendis varijs quæ eo pertinent documentis nulli labori peperci, sic spero lectorem in cognoscendis impostoris huius, post homines in Gallia natos maxime versipellis, dolis atque astutijs, operæ aliquid non gravate collocaturum.

LUTHERI ET CALVINI COMPARATIO.

CAPUT X.

ARGUMENTUM.

- I. Calvinus melius aliquanto moratus quam Lutherus.
- II. Sed in concionando parum sacundus.
- III. Lutherana hæresis crassa, Calviniana subtilis.
- IV. Calvinum ambitio perdidit.
- V. Eius mordax & superba natura à Volmaro notata.
- VI. Tilletius Calvinum in Germaniam abducit.

I. **M**ULTUM sane duo illi novi Evangelij doctores Lutherus & Calvinus, qui ineptijs suis toti Mundo imposuerunt, tam moribus quam

opinionibus & doctrina inter se discreparunt. Calvinus quidem strictiorem vivendi disciplinam sequutus est, & secus quam Lutherus, à carnis & ventris voluptatibus etiam primo adolescentiæ ingressu alieniorem se ostendit. Lutherus enim abdomini serviebat, nec linguæ modrabatur; adeoq; in crasso corpore crassiusculum aliquantò spiritum alebat, Calvinus e contra tenui & macilentò corpore animum viridem & non minus consilio quam cum audacia cautum gestabat; homo etiam juvenili ætate cibi ac potus abstinentissimus, sive ut valetudini consuleret, ut qui continuis fere capitibus doloribus vexaretur; sive ut ad literarum studia, in quibus dies ac noctes erat assiduus, tanto esset alacrior atque expeditior. Beza ait alibi, vidisse se illum toto biduo ab omni cibo ac potu abstinentem. Ne vero quis existimet id superstitione quadam ab ipso factum, addit: Causas ieiunij huius fuisse, vetriculi debilitatem, & hemicraniam, quibus præsentius remedium non esse quam incediam, vel certe temperantiam, experientia se edoctum affirmabat. Lutherus quæcumque splendida bilis suggereret evomebat; at Calvinus odium, invidiam, & quæcumque alia intimis recessibus condita habebat. Lutherus animum, quod dicitur, in fronte gestabat, nihil fere celans; at Calvinus summus dissimulandi artifex, subtristi vultu affectus à cogitationibus & verbis plane dissentientes mentiebatur. Lutherus genio indulgens, per summam hilaritatem tempus trãsigebat; Calvinus e contra summam in moribus affectabat gravitatem, nam & pauca & non nisi serijs atque arduis de rebus loquebatur, nec sensus suos facile expromebat: & quia natura erat melancholicus, paucorum hominum consuetudine utebatur, & eorum tantum quos morum similitudo ipsi conciliabat, solitudinè ita deditus, ut diceret, nunquam se minus solum esse quam quum solus esset. Ipse fateretur alibi, sibi naturam verecundam & agrestem aliquantum cõtigisse, quietem & tranquillitatem super omnia diligenti; eoque secessum se & latebras omnibus modis querere atque optare: verum tantum abesse ut voto suo hætenus potiri potuerit (vide iactantiam huius lucifugæ) ut etiam secessus sui loco publicæ scholæ habeantur. Ecquid hic homo vanæ gloriæ pruritu se ipsum titillare tibi videretur? Illud scilicet dicere vult, eorum Mûdum ad se tamquam ad alterum Iohannem Baptistam accurrisse, ut Christum ipsis monstraret. Similis scilicet Calvinus erat vesperilionibus, qui prius nidum non

relinquunt quam sol occiderit; tumque è latebris suis in templis evolant, ut oleum lucernis affusum exhauriant, atque ipsas lampades extinguant. Engolismæ dum moratur Calvinus, conclavi quodam in Tilijs ædibus, plus quatuor librorum tam impressorum quam manuscriptorum millibus instructo, fere se continuit, tam abstractus ab omni hominum consuetudine, ut etiam amicorum intimi (quod ex viris fide dignis & oculatis testibus didici) ægre ab ipso admitterentur. Tanti ocium suum faciebat.

II. Lutherus patria lingua fuit eloquentissimus, ut eius oratio plurimum ex ipso quoque solo nativæ elegantia hæsit. Quum enim in ceteris Germaniæ partibus, Franconia scilicet, Bavaria, in Rhæni tractu, Suevia & alibi Germanica lingua crassum quid & insuave sonet, sola Misnia elegantè dicendi palam omnibus præripit. Et quemadmodum Florentia in Italia, Lutetia in Gallia, Madritum in Hispania suæ quæque linguæ perfectæ elegantia commendantur; sic Lipsia primum Misniæ oppidum eadem inter ceteras omnes Germaniæ civitates laude floret: à qua, patria Lutheri, Islebiū non longe distat. Fuit ergo Lutherus orator quum disertus tum vehemens: in Calvino e contra quociescunque è suggestu ad populum verba faceret, nihil erat quod auditoris animum allicere aut detinere posset, multa e contra quæ fastidium & nauseam afferebant, ut qui nulla actionis elegantia instructus esset, & illud suum, *Quid morer?* fere semper in ore haberet. At si quando in Catholicos, ac præsertim Ecclesiasticum ordinem linguæ fracta laxaret (quod fere semper fiebat) Deus bone, quomodo pusilli illius corpusculi iugulū sive guttur inflammabat, quomodo vocem efferebat, & quam maximum poterat exclamabat! Sæpe in has voces erumpens: *Vobis ego dixi, & vos scitis, Prophetam me esse.* De hæc eius in dicendo vehementia Beza loquens, Eos, inquit, qui viderint ac noverint quibuscumque hominibus Calvino res fuerit, optime iudicare posse, ad quid vehementia illa vere Prophetica & tum profuerit, & ad omnem posteritatem profutura sit. Sed quemadmodum Lutherus, quantum ad vernaculam utriusque linguam attinet, dicendi laude superior, scribendi Calvino æqualis fuit, ut cuius libri hodieque ab ijs qui nativam Germanicæ linguæ elegantiam discere cupiunt, legi solent: sic Calvinus latine scribendi laude excellit, ut qui à puero in litteris elegantioribus multo

maiores quam ille operam posuerat, adeoq; omnia eius linguæ myrothecia diligenter excusserat, ac stilum inde melius formarat. Uterque laboris fuit patientissimus, ut librorum ab eis scriptorum multitudo testatur. Calvinus certe ea in re vix parem habuit. nam viginti tribus illis annis quibus Genevensis Episcopatus usurpavit, quotidie concionabatur, & diebus Dominicis plerumque bis: Theologiam vero ter singula quæque hebdomada in schola prælegebat, ac feria sexta quæque disputationem, quam Collationem vocabant, habebat. Quod reliquum erat temporis libros conscribendo & ad epistolas, quæ undique ad eum tanquam ad summum hæreticorum Pontificem magno numero mittebantur, respondendo consumebat.

III. Lutherus religionem crassam & pinguem, ut ita dicam, commentus est, Calvinus subtilem & bene alembicatam. Illud à curiosis observatum est, hæreses ab Austro progressas multo subtiliores esse ijs quæ ab Aquilone prodierunt. Harum enim auctores plerique ieiunia, abstinentias, vota, celibatum & alia carni minus suavia evertenda sibi sumpserunt: illi vero, & divinam & humanam Christi naturam, processionem Spiritus Sancti, Dei omnipotentiam, corporis Christi in S. Euchariſtia præsentiam, aliaque fide magis quam sensibus comprehendenda impugnaverunt. Et quemadmodum ij qui regiones inhabitant ventis ac turbulenti infestas feroces sunt ac turbulenti qui montana incolunt, duri atque agrestes, quod ipse locorum situs & qualitas hominum animis diversos imprimat mores, ut Plato, Tertullianus, Hippocrates, Xenophon in Cyropædia, Vitruvius & alij testantur: sic constat eos qui in frigidis locis habitant multo hebetiores esse ac stupidiores ijs qui in locis præferendis morantur. Illi Baccho & Venere (hi enim plerumq; individui sunt comites), plurimum de diti sunt, corpore crasso, ingenio simplici, fere ac fraudis experte: hi vero corpus gracile habent & siccū, sed ingenium cautū, subtile, ac malitiosū. Illi in actionibus læti sunt & tardi: hi summa celeritate in omnibus utuntur. Illi religionis non ita tenaces sunt, aut certe minus religioni esse videntur, ut quibus animus non minus quàm aer ipse quæ hauriunt, frigeat, eoq; omnes religiones sibi ferendas iudicent: hi vero ut ingenia habeant ad confectionem magis disposita, sic deorum metu vel superstitione facilius ducuntur, & religiones semel susceptas magna constantia tuentur. Calvinus ergo ingenij acumine Luthero præstantior, altissima Christianæ religionis mysteria conue-

lere aggressus est, nimirum Dei benignitatē, ultimatque omnipotentiam, Lutherum eo nomine irridens. quod corporis Christi in Eucharistia presentiam, stulte (sic enim loquitur) falsus esset. Hinc in Praefatione Commentarii super Psalmos praefixa queritur, quod Germanos pietosque sibi infestos habeat, eo quod stultae ipsorum opinioni siue phantasiae de manducatione corporali in Coena Domini subscribere nolit. Idē saepe dicere solebat, nihil ferre esse quae Lutherus fecerit, nec Christianam Rempublicam plus ei debere quam viator aliquis digito viam monstranti debeat. Ipsi exemplum nequaquam imitandum esse, ut qui semipapista fuerit, multo satius fore novae Ecclesiae fundamenta iacere, quam ab ipso positis superaedificare. Et sicut praestanti sculptori facilius sit in rudi marmorea tabula perfectum aliquod opus elaborare, artisque suae excellentiam ostendere, quam ab alio conceptum ad umbilicum deducere: sic multo melius fore Ecclesiae lineamenta de novo describere, quam Lutheri exemplo, antiquae illius fugientiae sequentem vestigia, rugas explicare, maculas eluere, & pristino nitore restituere velle. Illud etiam consideratione dignum est, quod duo hi Antichristi, dum quisque sectam sibi propriam condit, infestis animis inter se concurrunt, nec alter alterum ferre potest, quamvis utriusque nomen Apocalypticum illius bestiae numerum includat. Ut enim Luther. sicut I. libro notauimus) sic Caluini quoque nomen in Hebraea lingua numerum illū sexcenta sexaginta sex, 666. praefert.

- 7 10.
- 1 6.
- 3 3.
- 1 50.
- 1 50.
- 1 100.
- 1 30.
- 1 6.
- 1 50.
- 1 50.
- 1 6.
- 3 300.

Summa 666.

Quamvis autem Caluinus alicubi in Lutheri

laudibus minime parcus videatur, ut quem Christianae religionis restauratorem appellat; illud tamen ferre minime potuit, pro altero Elia eum haberi atque honorari. Hinc eiusdem discipuli post magistri mortem hac protestatione vsi sunt, Eos qui Lutherum Prophetarum numero adscribunt, & scripta ipsius pro fidei norma obrudunt, male de Iesu Christi Ecclesia mereri, & tam se quam ecclesias suas aduersariorum risui exponere.

Fatendum omnino est, Caluinum mirè prompto, alacri ac subtili fuisse ingenio, multasque in eodotes laude dignas emicuisse, nisi propinquo vitiorum infectae fuissent contagio. Lutherum quidem ad euertendam Ecclesiam constar noxium admodum fuisse instrumentum; at Caluinum multo magis. Iniuriae opinio & vindictae appetentia Lutherum pessimae haereseos auctorem fecit; ambitio & arrogantia, indiuidua & haereticarum & haereticorum comites, Caluinum multo peioris. Neque enim Caluinum quidquam aliud in arenam protraxit, quam gloriae cupiditas, ut quam pulcrum duceret, digito monstrari & dicere: hic est. Quod quidem commune fere est magnorum ingeniorum & malum & naufragium. Certe Tertullianus ait, quicumque vitae huius salum sine rationis clauo velit trajicere, cauere non posse quia saeculi fluctibus in profundum tandem abripiatur. Lutherum supra audiimus, ita in initio rebellionis suae gloriantem. *Omnes, sicut, de me loquebantur, omnes me laudabant: nec quamuis exigua haec gloriola displicebat.* Quid Caluinus? Ipse recitat, quamprimum SS. litterarum gustum aliquem perciperit, & alijs dederit, omnes qui purioris doctrinae desiderio tenebantur, ad ipsum tamquam ad Apollinis oraculum accurisse; & quamuis ipse vix dum discere cepisset, ab ipso doceri voluisse. Iactat Lutherus, se primum Euangelij haecenus non intellecti lumen Mundo accendisse. Caluinus sine iactantia illud se affirmare posse ait, ad S. scripturam intelligendam plus se adiumenti attulisse, quam omnes Doctores qui post Papatus initium fuerunt. In Reformationis vero formula Galliarum regi exhibita, non minus vane quam imprudenter iactat, diuini nominis honorem à se in integrum velut postliminio restitutum. Victor Caierus, qui vnus fuit ex praecipuorum olim Ministrorum numero, & pleraque secreta eius religionis perspecta habuit, in Formulario suo Reformatae, quae praeteditur, religionis, post ipsius conversionem edito, sic loquitur: *Costat Calu. publica pro cōcione Crim suggestio*

Propheta nomen sibi ipsi tribuisset, atque eo dementia prouidentum, ut non Principibus tantum, verum etiam magno Regi maledixerit, eo quod suorum subditorum mortem contra illos ulcisci nolisset; atque ita excanduisse, ut non sine graui scandalo & tumultu pileum e suggestu proiecerit, & nullis solito more factis prius precibus, e concione digressus sit, illud tantum repetens: *Experiemini vos me Prophetam.* Præ ceteris vero omnibus qui in hoc genere aliquid attentarunt, Caluinus bene & elegantius scribendi laude excelluit: quam tamen frequentia scriptis eius inspersa in alios maledicta & scommata plurimum minuunt. Numquam enim ille ad scribendum accessit, nisi animo maleuolentia & inuidia suffuso; ut quemadmodum Draconis olim leges non atramento sed bile, atque adeo ueneno scripti uideantur. (a) Neque enim bene tantum, sed etiam male dicendi palmam omnibus eum præripere uoluisse recte dixeris. Quod tamen ille ipse ad Bucerum scribens ita excusat, ut dicat, *Hoc non tam ingenij quàm genij esse uitium.* (b) Inter elogia quæ Romanæ Ecclesiæ tribuit, illa mitiora quodammodo sunt quibus eam Babylonem appellat effrontem, derelictam, idolis seruientem, prostitutam, necromanticam, quid non denique? Etsi uero Caluinus primus fere & solus libris Gallica lingua scriptis antiquam religionem conuellere conatus est; breui tamen magnum sectariorum numerum sibi adsciuit, homines, ut plurimum bonarum, & facrarum imprimis litterarum rudes, qui lepore & elegantia styli capti & quasi incantati, faciles nouitijs istis dogmatis aures non grauare præbuerunt.

Mordax certe, uirulentum, atque adeo ferum Caluini ingenium non tam thema eius genethliacum (de quo supra) quam scripta ipsius produnt. Nullibi, ille Reges ac Principes mitius tractat quam præcursor ipsius Lutherus, brutas bestias, asinos, stultos passim appellans; quibus si contra Deum (id est contra Geneuensis Ministerij statuta) sedus incedant, aut moliantur aliquid, non modo non obediendum, sed facies etiam conspuenda sit. Quam uero eorundem titulum rideret, quo se *Dei gratia* Reges aut Principes scribunt? An ullum unquam mordacius aut uirulentius scriptum lucem aspexit quàm Caluini Institutiones? Quas ille toties à se interpolatas, tot tantisque conuicijs & iniurijs referre, ut non solum quidquid splendida bilis, sed etiam quidquid quartanæ febris, quæ medullas ipsi excedebat, quidquid calculi, quidquid hemicranie, quidquid hemorrhoidum dolores suggerere bæt, in scriptum illud effudisse uideri possit, quibus ille efferat,

& uelut æstro percussus, in obuium quemque incurrere atque arietate nihil pensi habebat: at remittentibus paululum doloribus, ultra modum inflatus, suæ ambitioni uelificabatur: & sic uelut serpens uenenatum istum lingua, & tamquam Basiliscus lethiferum aspectum oculis gestabat. Sed de Caluini ingenio cui potius credemus quam Volmaro? ei scilicet qui primus Caluini ingenium penitus explorauit, & animum hæresi corrupit. Sic uero ad Farellum scribit: *Non tam metuo ingenij (Caluini scilicet) τὸν θεράδωτον, quam bene spero. Id enim uitij aptum est rebus nostris, ut in magnum assertorem nostrorum dogmatum euadat. Non enim facile capi poterit, quin maioribus tricis aduersarios inuoluat.* Epistola hæc penes Ministrum quendam fuit Pictauiensem, Christianum nomine, quam ille compluribus monstrauit, odio atque æmulatione, frequentissimo inter istos homines uitio, adductus. Quin etiam Caluino Epistola illa ut sibi tradere tur petenti non modo non annuit, sed plura eius exempla inde descripta aliis communicauit: unde capitales inter ipsum & Caluinum inimicitie existiterunt. Christianum Caluinus Papam Pictauiensem, Caluinum Christianus Episcopum Vniuersalem & summum Geneuensem Pontificem huius nominis primum per Iudibrium appellabat. Ad Caluinum placandum & Christiano reconciliandum Consistorium Pictauiense Alexandrum Gaudionem, Christiani collegam, Geneuam miserat, sed frustra. Neque enim faciles iras gerebat Caluinus. Et quamuis corpore non ita magnus, animo tamè uastus ac ferus, non minus quam paruus ille deus Terminus illud, *Cedo Nulli*, præ se ferebat. Launius certe qui & ipse ex eorum fuit numero, scribit, insitum ueluti esse huic hominibus generi siue sectæ, ut nemini iniuriam condonent; adeoque fieri non posse ut qui tali ingenio non sit, diu Minister esse possit. Christianus ergo, quod pacem à Caluino redimeret, in Normaciam secedere fuit coactus: parumque absuit, quin Ministerio plane se abdicauerit & se demortuo Caluino, Pictauium ad pristinum munus fuit reuersus.

VI. Caluinus quamdiu Engolismæ commoratus est, Catholicum se simulauit sacris etiam, sed quæ fieri potuit rarissime interfuit, quin etiam à Collegio ad recitandas preces Latinas lectus fuit: quod munus semel atque iterum in ædè D. Petri obi-

a VVestph. in Apol. Conf. Cal. pag. 438. b Calu. in Ioh. Zach. 11. Ioan. 11. Ad Gal. 4. & 13. Amos. 5. In his lib. 4. c. 1. §. 3. & cap. 13. §. 20.

obiit. Ab omni certè, quàm diu Engolismæ fuit, quæ Catholicæ contraria esset, religionis exercitio, precibus ac concionibus abstinuit: illud solum in omni sermone quem cum tribus illis (de quibus supra) Ecclesiasticis habebat, professus, se veritatem indagare velle. Tilius haustis animo Caluini opinionibus, miro desiderio eos videndi incensus qui Catholicæ Ecclesiæ bellum indixerant, Geneuam primum, inde in Germaniam profectus, assumpto Comite Caluino. Id ægerimè ferens Tilius frater Curie Parisiensis Protonotarius, fratrem sequutus, breui in Galliam rediit, resto in Germania Caluino, qui postmodum Rufo, de quo supra, in familiam se dedit: in cuius comitatu plerosque Catholicæ fidei aduersariorum antesignanos visitauit atque alloquutus est. Memorabile est quod quum Caluinus a Bucero ad Erasmus, tergiversantem adhuc, nec hæreticorum libidini obsequentem, adductus esset,isque de intricatis aliquot religionis capitibus sermonem cum ipso contulisset, ad Bucerum conuersa oratione Caluinum demonstrans dixisse fertur: *Video magnam pestem oriri in Ecclesia contra Ecclesiam.* Simile quid de Berengario primo Sacramentarium auctore historiæ testatur, nimirum quum is in Fulberti Carnutensis Episcopi in lecto decumbentis cubiculum ingressus esset, sanctum virum à circumstantibus quæsisse, Quid is esset hominis, cui diabolus auribus nescio quid insufflantem videret. Tilius porro tam in patriam quàm ad meliorem mentem reuersus, Caluini doctrinam repudiavit, & ab ea semper postea abhorruit. Caluinus e contra ægrè ferens primo hoc veluti trophæo se defraudatum, Tilium quibus poterat modis suggillabat, turpiter eum defecisse, & ad Papistas se recepisse, in Præfatione Commentariorum super Psalmos scribens, nec vquam deinde eius memoriam nisi per conuicium & probum vsurpans. Tilius interim, contemptis his latratibus, publice facta, vt diximus, Lutheranismi (neque enim tum Calvinismus adhuc notus erat) abiuratione, Archidiaconus electus est: (de qua dignitate cum Renaudio, in Gallicis historijs ob prodicionem ac rebellionem, cuius signum ijs temporibus primus popularibus suis extulit, non, longa ei lis fuit) & quantum antea in promouenda, tantum deinceps in impedienda ac retundenda noua religione diligentia adhibuit.

QUIBUS MODIS CALVINUS DOCTRINAM suam propagare cœperit: & quibus Apostolis (scilicet) ad hoc vsus sit.

CAPVT X.

ARGUMENTUM.

- I. Calvinus apud Pictauos merces suas exponere incipit.
- II. Prima eius dogmata siue propositiones.
- III. Primum Calvinisticum Pictauis in horreo quodam celebratum Consilium.
- IV. Primi Caluini Apostoli.
- V. Inuentus scholastica à Calvinistis seducta.
- VI. Mos omnium hæreticorum in sacerdotum vitia invehendi.

I. CALVINUS in Galliam reuersus, Pictauam concessit, & in doctorum hominum, quibus antea ex aliorum sermonibus notus erat, familiaritatem facile se insinuauit. Tam scientia enim siue doctrina quam virtus facile amatores inuenit: & excellentia, siue ad bonum siue ad malum, ingenia, vt Philo ait, diu latere non possunt. Nec vllum commercij genus est, quo homines etiam maxime inter se peregrini, atque adeo absentes facilius colligantur, quam doctrinæ ac literarum. Harum commendatione Caluinus breui multorum sibi amicitiam adiunxit; & inter alios Francis Fonqueti, Prioris Monasterij Moulsteriensis, qui & hospitium ipsi præbuit: nec non Caroli Lesagi, Scholæ apud Pictauenses Rectoris in eodem quo Caluinus oppido nati, magnæ existimationis viri, præsertim apud regis matrem, regni tum gubernatricem: quæ & ipsa parum abfuit, quin fuerit seducta. Caluinus interim contracta eum doctis illorum locorum viris familiaritate ita utebatur, vt frequentem quidem faceret religionis mentionem, sed obscuram admodum & magis ad tentandum quam ad docendum. Tandem vero nonnullis secreta suæ religionis, & quid ipse de Lutheri, Melancthonis, & Zuinglij, quasi triumvirum opinionibus sentiret, aperuit. & in loca quam maxime potuit secreta abductis, scripta sua & precandæ formulas à se conceptas ostendit, & in genua pro-